

رتبه‌بندی محلات شهر تهران با تأکید بر تحقق شهر خلاق با استفاده از نظریه ریچارد

فلوریدا

مسعود دارابی^۱

چکیده

پژوهش حاضر درصدد توصیف و تبیین ارائه الگوی شهر خلاق در کلان‌شهر تهران است. چارچوب نظری پژوهش، متأثر از نظریه ریچارد فلوریدا است. با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی، نوع تحقیق، کاربردی و روش بررسی آن توصیفی - تحلیلی بوده و داده‌های مربوط به شاخص‌های شهر خلاق به طور نمونه و محدود (۱۵۰) نفر از کارشناسان با استفاده از داده‌های ثانویه، تهیه پرسش‌نامه و مصاحبه از شهروندان با ۱۹ فاکتور از شاخص‌های شهر خلاق رتبه‌بندی و سطح‌بندی شده‌اند. جمعیت آماری مناطق ۲۲ گانه شهر تهران است. با توجه به نتایج به دست آمده از مدل تاپسیس، مناطق در سه سطح برخوردار، نیمه برخوردار، فرو برخوردار مورد سنجش قرار گرفت که نتایج نشان می‌دهد: مناطق ۴، ۵، ۶، ۲، ۲۲ با میانگین ضریب ۰.۶۹۵ سطح اول یعنی سطح برخوردار از میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق را به خود اختصاص دادند. مناطق ۱، ۱۴، ۱۵، ۸، ۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۲۱، ۲۰ با میانگین ضریب ۰.۴۰۴ سطح دوم؛ یعنی متوسط (نیمه برخوردار) را کسب کردند. مناطق ۷، ۱۸، ۱۶، ۱۳، ۱۹، ۱۷، ۹ با میانگین ضریب ۰.۲۲۳ در سطح سوم (محروم) قرار گرفتند همچنین بر اساس نتایج مدل تحلیل شبکه، شاخص نوآوری با میزان (۰.۲۶۵) بیشترین تأثیر را در حرکت یک محله به سمت محله خلاق در شهر تهران را داراست. اما در میان شاخص‌های تأثیرگذار در حرکت به سمت شهر خلاق، شاخص‌های کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی به ترتیب با میزان ۰.۰۳۵ و ۰.۰۳۲ کمترین نقش و تأثیرگذاری را در تحقق شهر خلاق تهران دارا هستند.

مقدمه و بیان مسئله

ادبیات توسعه شهری سرشار از مفاهیمی است که هر یک در زمان خود پاسخگوی نیازهای مرتبط با شهر بودند. گرچه هر یک از این مفاهیم پس از گذشت مدتی کارایی خود را از دست داده و حتی خود بدل به موانعی برای توسعه می‌شدند. به‌عنوان مثال توسعه کالبد محور و توسعه اقتصادمحور که جزء اولین رویکردهای توسعه شهری بودند امروزه کارایی لازم برای استفاده در زمینه‌های توسعه شهرها را ندارند. این رویکردها با خالی کردن شهرها از وجه انسانی و فرهنگی آنها صرفاً سبب‌ساز غلبه نگاه تکنوکراتیک به شهرها بودند و بدون توجه به نیازهای ساکنان شهرها، مدیریت و برنامه‌ریزی و توسعه شهری را "حرفه" متخصصانی می‌دانستند که قادرند در هر مکان و زمانی با اتکای صرف بر تعدادی از اصول محدود و مجرد ریاضی به برنامه‌ریزی برای توسعه شهرها دست بزنند. یکی از جدیدترین نظریاتی که با رویکرد فرهنگ محور در زمینه توسعه شهری مطرح شده است نظریه "شهر خلاق" است. مفهوم "طبقه خلاق" در اوایل دهه گذشته توسط افرادی نظیر ری و اندرسون، ریچارد فلوریدا، چارلز لاندری و آلن اسکات مطرح شده و مورد استفاده قرار گرفت و در مدت زمانی کوتاه جایگاهی اساسی در ادبیات توسعه شهری پیدا کرد. از میان این متفکران به‌ویژه ریچارد فلوریدا در بیان و نهادمند کردن این مفهوم جایگاهی ویژه دارد.

درک فلوریدا از طبقه خلاق به دوره‌ای از حیات سرمایه‌داری مربوط می‌شود که در آرای متفکرانی نظیر کاستلز، دارندروف، مک لوهان، لش و اوری و... با عناوینی نظیر عصر اطلاعات، عصر جامعه شبکه‌ای، عصر اقتصاد نشانه‌ها، عصر فراصنعتی و... مطرح می‌شود. در این دوران، آنچه بیش از همه اهمیت دارد اطلاعات است. اطلاعات در معنایی گسترده به تمرکززدایی از کانون‌های قدرت و بازآرایی مدام این کانون‌ها و ظهور "شبکه"‌هایی فرامکانی و فرازمانی منجر می‌شود که در نهایت ظهور جوامع دانش‌محور را سبب می‌شوند. در چنین جوامعی، مفاهیم گذشته دیگر همان معنای سابق را ندارند. از آن جمله برنامه‌ریزی، مدیریت و توسعه قادر نیستند با ذهنیتی مرکزیت‌گرا، انتزاعی و

منفرد سازگاری یابند. در این جوامع دانش دیگر امری که صرفاً تعدادی از متخصصان از آن برخوردار باشند قلمداد نمی‌شود؛ بلکه امری است عجین شده در فرهنگ گروه‌های مختلف که قادر است با جلب مشارکت تمامی گروه‌های اجتماعی در شبکه روابط شهر سیلان یابد و فرایندهای توسعه را به گونه‌ای سامان‌مند و غیر مرکز‌گرا هدایت نماید. در این میان به‌ویژه طبقه خلاق نقشی کلیدی بازی می‌کنند.

از نظر فلوریدا طبقه خلاق در دو قالب "کارکنان علمی" و کارکنان فرا خلاق" بیش از سی درصد جمعیت فعال جویای کار آمریکا را تشکیل می‌دهند و البته توزیع آنها در شهرهای مختلف به تناسب سطح توسعه‌یافتگی شهرها متفاوت است. رابطه اعضای این طبقه با شهرها رابطه‌ای دوسویه است. از یک سو خلاقیت خاصی که اعضای این طبقه در کسب و کار روزانه خود به کار می‌گیرند سبب‌ساز توسعه شهرهاست و از سوی دیگر به‌واسطه شرایط لازم برای بروز خلاقیت‌های این افراد، آنها جذب شهرهایی می‌شوند که از "ظرفیت پذیرش خلاقیت" برخوردار باشند. به نظر می‌رسد که امروزه رقابت اصلی در فرایند جهانی شدن میان دولت‌ها و ملت‌ها نیست؛ بلکه بین مراکز شهری است. اگر در گذشته جذب کارگر ماهر و نیمه‌ماهر مورد توجه بوده، اما اکنون رقابت در جذب کسانی است که در زمینه تکنولوژی و اطلاعات مهارت و توانایی لازم را دارند. شهرها، امروز و در آینده سعی می‌کنند محیطی را به وجود آورند که متخصصان راغب شوند در آن محیط زندگی کنند و در مقابل تخصص خود را بدون دغدغه در اختیار جامعه و اجتماع بگذارند (سیف الدینی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۰). اما بایستی این را مدنظر قرار داد که این مزیت‌های رقابتی در هر مکان و هر شهری مستقر نبوده و باید شرایطی برای آنان فراهم گردد (Musterd, 2010: 2).

اگر شهری موفق به جذب افراد خلاق و به‌کارگیری آنها در مدیریت، اقتصاد و صنایع فرهنگی باشد می‌تواند در صحنه رقابت و توسعه اقتصادی نیز موفق عمل نماید. در نهایت باید گفت رویکرد شهر خلاق با نگاهی خلاقانه به امکانات و مسائل موجود، حل خلاقانه مسائل و استفاده هوشمندانه از فرصت‌ها و امکاناتی که به نظر شاید کم‌اهمیت جلوه نمایند را مدنظر دارد. در این تحقیق برای تحقق‌پذیری شهر خلاق به‌عنوان یک

مکان با شکوفایی قوی هنر و فرهنگ، خلاقیت و نوآوری می‌توان یک سناریوی چهارگانه شامل سرمایه‌انسانی خلاق، کیفیت زندگی، زمینه‌های نوآوری و سرمایه‌اجتماعی طرح‌ریزی نمود. در شهرهای استان تهران به‌ویژه شهر تهران با توجه به افزایش جمعیت و رشد پدیده‌ی شهرنشینی، مسائل و مشکلاتی مانند آلودگی هوا به دلیل توسعه‌ی بی‌رویه‌ی شهر، افزایش جمعیت، افزایش مصرف سوخت و معضلات زیست‌محیطی، کیفیت زندگی در شهر تهران را در معرض تهدید قرار داده است. ناکارآمدی طرح‌ها و برنامه‌هایی که با رویکردهای غیرمشارکتی، تکنوکراتیک، اقتصاد - محور و کالبد - محور تنظیم شده‌اند. این طرح‌ها بدون توجه به فرهنگ و پتانسیل‌های مشارکتی از حالتی صلب و ایستا پیروی می‌کنند و پویایی‌ها و سیالیت بسیار زیاد شهر تهران را در نظر نمی‌گیرند از این رو از ماهیتی غیرانعطاف‌پذیر برخوردار بوده و به‌واسطه‌ی عدم انطباق با شرایط نه‌تنها کمتر به نتیجه می‌رسند؛ بلکه هزینه‌های اضافی بر بودجه شهرداری تحمیل می‌کنند. در این راستا هدف پژوهش حاضر، امکان پیاده نمودن الگوی مطلوب شهر خلاق در

کلان‌شهر تهران است. سؤال اساسی ما این است:

- ۱- شاخص‌های شهر خلاق در شهر تهران کدامند؟
- ۲- عوامل تأثیرگذار بر توسعه‌ی خلاق شهر تهران کدامند؟
- ۳- رتبه‌بندی مناطق شهر تهران از نظر میزان خلاقیت

پیشینه تحقیق

جدول (۱) پیشینه داخلی و خارجی مطالعات مرتبط با شهر خلاق

محقق	عنوان	یافته‌های پژوهشی
ضرابی، موسوی و باقری کشکولی (۱۳۹۳)	" بررسی میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق (مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و معیارهای ایجاد شهر خلاق، نمونه مورد مطالعه: شهرهای استان یزد)	نتایج نشان می‌دهد که به ترتیب شاخص‌های نوآوری با میزان ضریب ۰/۶۷۲ و آموزشی با میزان ضریب ۰/۵۳۷/ بیشترین تأثیرگذاری را در توسعه شهرهای خلاق استان یزد داشته است. در کل شهر یزد با توجه به تعداد بالای متخصصان، میزان بالای سرمایه‌های انسانی موجود، میزان بالای مراکز رشد و فناوری، قابلیت بالقوه‌ای در استفاده از انرژی‌های نو (خورشیدی، بادی) و حرکت به سمت تحقق شهر خلاق را دارا است.

<p>نتایج حاصل از مطالعات نشان‌دهنده این است که میزان برخورداری مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های خلاق به یک شکل نبوده و تفاوت زیادی بین مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های موجود وجود دارد که بهترین وضعیت از لحاظ این شاخص‌ها منطقه ۶، ۳، ۵، ۱ و کمترین را از لحاظ این شاخص‌ها مناطق ۱۳ و ۱۴ داشته است. به طور کلی شهر اصفهان، با توجه به تحلیل‌های انجام شده پتانسیل حرکت به سمت شهرهای خلاق را داراست.</p>	<p>بررسی سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای</p>	<p>مختاری ملک‌آبادی، سقای و ایمانی (۱۳۹۳)</p>
<p>نتایج نشان می‌دهد که شاخص نوآوری بیشترین تأثیر را در تحقق شهر خلاق، شهر سردشت داشته است و همچنین در میان شاخص‌های مورد بررسی شاخص‌های تعداد مراکز علم و فناوری با میزان ضریب ۰/۰۳۳، تعداد اختراعات با میزان ضریب ۰/۰۳۱ به ترتیب بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق سردشت داشته‌اند.</p>	<p>"رتبه‌بندی محلات شهر سردشت از نظر حرکت به سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق"</p>	<p>موسوی (۱۳۹۳)</p>
<p>به بررسی جایگاه تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور پرداخته و با استفاده از روش تحلیل داده‌های ثانویه و به صورت بحث مفهومی و تحلیلی با استفاده از آمارهای موجود کشوری و استانی ایران انجام گرفته، به موقعیت و پتانسیل شهر اصفهان از لحاظ وجود عنصر تنوع اجتماعی پرداخته است.</p>	<p>"بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور مورد مطالعه شهر اصفهان"</p>	<p>ربانی خوراسگانی و همکاران (۱۳۹۰)</p>
<p>نتایج پژوهش بیان‌کننده این است که شاخص سرمایه انسانی با میزان ضریب ۲۱/۵ درصد بیشترین تأثیر و کیفیت زندگی با میزان ۱/۵ درصد کمترین تأثیر را در حرکت یک محله به سمت محله خلاق در شهر بناب دارند. به طور کلی شهر بناب، با توجه به تحلیل‌های انجام شده پتانسیل حرکت به سمت شهرهای خلاق را داراست.</p>	<p>"بررسی ارزیابی میزان تحقق‌پذیری مؤلفه‌های شهر خلاق، نمونه موردی شهر بناب"</p>	<p>موسوی، شکری و جهانی (۱۳۹۳)</p>
<p>این مقاله با هدف تجدید نظر تئوری شهرستان خلاق با تجزیه و تحلیل فرآیندهای بازسازی شهری در ژاپن از طریق خلاقیت فرهنگی و شمول اجتماعی صورت گرفت.</p>	<p>بازسازی شهری از طریق خلاقیت فرهنگی و شمول اجتماعی</p>	<p>ساساکی (۲۰۱۰)</p>
<p>اسکات به دنبال جایگزینی مفهوم شهر خلاق در میان تغییرات اخیر در فناوری، ساختارهای تولید، بازارهای کار و اجتماعات مکانی پویا است و همچنین می‌خواهد نشان دهد که ساختارهای اقتصادی نوین، چگونه گونه‌های خاص از</p>	<p>"شهرهای خلاق": موضوعات مفهومی و پرسش‌های راهبردی</p>	<p>آلن. جی. اسکات (۲۰۰۶)</p>

<p>نوآوری‌های اقتصادی و فرهنگی را در شهرهای خلاق به وجود می‌آورد.</p>		
<p>وی مهم‌ترین عامل را برای ترویج شهرهای خلاق تأسیس برنامه‌های تحقیقی و آموزشی برای توسعه منابع انسانی ضروری می‌داند. در آخر آنچه را که به نظر او برای دستیابی به شهرهای خلاق ضروری است اشاره می‌کند.</p>	<p>توسعه شهرهای خلاق از طریق شبکه "</p>	<p>ساساکی (۲۰۰۸)</p>

مبانی و چارچوب نظری پژوهش

نظریه ریچارد فلوریدا

ریچارد فلوریدا^۱، مبدع نظریه طبقه و شهر خلاق، در کتاب خود در سال ۲۰۰۲ بیان می‌کند شهر خلاق برای رشد و توسعه به سه نوع سرمایه‌گذاری نیاز دارد:

الف: سرمایه‌گذاری عقلانی: سرمایه‌گذاری عقلانی سرمایه‌گذاری‌های فردی و پس‌انداز نیست. سرمایه‌گذاری عقلانی نه بر اساس احساس، بلکه بر اساس عقل و منطق صورت می‌گیرد.

ب: سرمایه‌گذاری خلاق: از این نظر حائز اهمیت است که موجب روشن شدن بارقه‌های علم‌جویی و بالا رفتن قدرت تصویرسازی ذهنی برای آینده می‌شود و با توجه به نظر ریچارد فلوریدا، هیچ فرد و سازمانی قادر به مجبور کردن مردم برای اینکه خلاق و نوآور باشند، نیست و این طرز تفکر که شهروندان با اجبار به سمت خلاق بودن هدایت شوند منسوخ و مردود است. شهروندان باید خود بخواهند که خلاق و نواندیش باشند؛ تنها برای خودشان و نه به اجبار دیگری و این چیزی است که پایداری و دوام خلاقیت را در اجتماع تضمین می‌کند.

ج: سرمایه‌گذاری اجتماعی: سه شاخص اصلی دارد: اعتماد (اعتماد خاص و عام که اعتماد عام مدنظر است)، مشارکت (سه ویژگی دارد: از روی منطق و عقل باشد، مستمر باشد و توسط یک گروه و نهاد سازماندهی شده باشد) و همدلی (بدون منت و رشوت باشد) که البته نقش این سرمایه‌گذاری از آن جهت است که باعث برانگیختن فضایی از خلاقیت و

نوآوری می‌شود (رنانی، ۱۳۹۴). این سه نوع سرمایه‌گذاری هم‌راستای چهار نوع سرمایه اقتصادی، انسانی، اجتماعی و نمادین بود که در شماره‌های قبل به آن اشاره شد.

همچنین فلوریدا شهر خلاق را بر اساس سه متغیر عمده (موسوم به سه T) پایه‌گذاری کرده است که عبارتند از: فناوری^۱، استعداد^۲ و سازگاری^۳. فناوری به‌واسطه فراهم ساختن فرصت‌هایی برای کسب دانش بیشتر نقش مهمی در رشد اقتصادی دارد. استعداد دربرگیرنده آن دسته از افرادی است که واقعاً اندیشه‌های ابداع‌گرایانه و نوآورانه دارند و سازگاری دربرگیرنده فرهنگی باز و متنوع بر مبنای قومیت، نژاد و جهت‌گیری جنسی است. به طور کلی، طبقه خلاق در مکان‌هایی ریشه می‌دواند که دارای این سه متغیر سرنوشت‌ساز باشد. هر کدام از این سه عامل اهمیت دارند، اما به‌تنهایی شرط کافی نیستند و یک مکان به‌منظور جذب افراد، ایجاد نوآوری و تحول اقتصادی باید هر سه متغیر را دارا باشد (اشتری و مهدنژاد، ۲۰۱۲). ریچارد فلوریدا در کتابش از نخبگان خلاق در جامعه که جمعی از نیروهای حرفه‌ای، علمی و هنرمند هستند نام می‌برد که حضور آنها پویایی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به‌ویژه در نواحی شهری ایجاد می‌کند. نخبگان خلاق شامل افراد فعال در حوزه‌های علوم و مهندسی، معماری و طراحی، آموزش، هنر، موسیقی و تفریح هستند که کارکرد اقتصادی آنها، ایده‌های جدید، فناوری نوین و محتوای نوآورانه جهان امروز را ایجاد می‌کنند.

شاخص‌ها و زمینه‌های خلاقیت در شهرها از دید فلوریدا (قربانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۹)

شاخص	زمینه
طبقه خلاق (class Creative) منابع انسانی (Capital Human) استخدام استعدادها در دانش و فناوری (Talent employed in science and technology)	استعداد
شاخص نوآوری (Index Innovation) شاخص فناوری بالا (Index Technology High)	فناوری

1. Technology
2. Talent
3. Tolerance

شاخص هنردستی (Index Bohemian) شاخص دیگ ذوب (Index Pot Melt)	بردباری
--	---------

نظریه‌ی چارلز لندری

چارلز لندری معتقد است در شهرهای مدرن باید خلاقیت را جایگزینی برای منابع طبیعی بومی تلقی کرد. او می‌گوید که امروزه بسیاری از شهرهای جهان با دوره‌های گذاری روبه‌رو هستند که عمدتاً ناشی از نیروی جهانی شدن است. این گذارها از منطقه‌ای به منطقه‌ی دیگر متفاوتند. در مناطقی مثل آسیا شهرها در حال رشدند حال آن که در مناطق دیگری مثل اروپا، صنایع قدیمی ناپدید می‌شوند و ارزش افزوده در شهرها به‌ندرت از طریق ساخت و تولید صنعتی (کارخانه‌ای) و بیشتر از طریق سرمایه‌ی معنوی (مالکیت معنوی) به دست می‌آید که در محصولات، فرایندها و خدمات تجلی می‌یابد (لندری، ۲۰۰۶).

چارلز لندری در کتاب شهر خلاق از روند شکل‌گیری شهرهای معاصر سخن می‌گوید و در سال‌های اخیر اندیشیدن درباره‌ی شهر آینده را به‌گونه‌ای متفاوت از شهر گذشته طلب می‌کند و همه‌ی نقاط شهری را ملزم می‌سازد تا نقش و موقعیتشان را از منظر منطق‌های، ملی و جهانی از نو بازاندیشی کنند. وی می‌نویسد امروز می‌توانیم از جنبش شهر خلاق صحبت کنیم؛ موازنه‌ای پویا و گهگاه پرتنش که در اجماع کهنه و نو بر آن است تا با حرکت از مهندسی شهری به‌سوی شهرسازی خلاق، شرایطی را مهیا سازد که در آن مردم به‌جای آنکه دریافت‌کنندگان منفعل، و یا قربانیان تغییر باشند، به عاملان تغییر تبدیل شوند. در این شهر جدید خلاقیت به‌مثابه‌ی پول جدید، و مردمان خلاق همچون سرمایه‌های شهر آینده و تولیدکنندگان ثروت انگاشته می‌شوند (لندری، ۱۳۹۴).

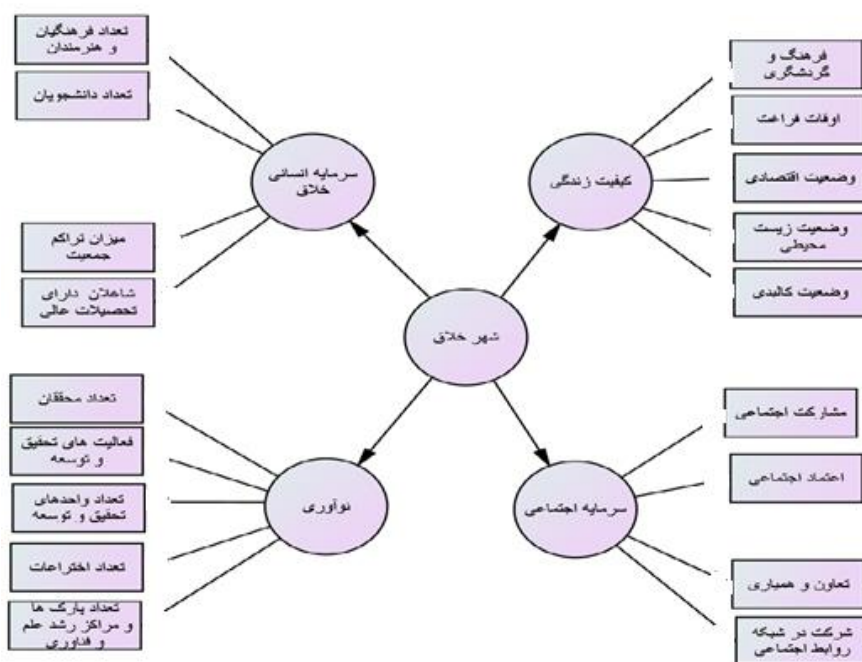
جان مارکوزن

مارکوزن^۱ بر اهمیت نقش هنرمندان در شهرهای خلاق در سطوح مختلف به‌ویژه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تأکید می‌کند. وی معتقد است در شهرهایی که هنرمندان در آن‌ها فعالیت می‌کنند مصرف فرهنگی در منطقه افزایش پیدا می‌کند و هنگامی که این

1 . Markusen

امتیاز با امتیازاتی چون وجود صنایع پزشکی و دارویی ترکیب می‌شود، باعث توقف روند مهاجرتی در این شهرها می‌شود. این فرآیند به احیای شهری در نواحی فرسوده کمک می‌کند و محیط اجتماعی را نیز بهبود می‌بخشد و همچنین به رفع مشکلات موجود در نواحی کم درآمد کمک می‌کند (Sasaki,2010:54). البته، بیان این پیشینه بدان معنی نیست که شهر خلاق پدیده‌ای مربوط به زمان حاضر است. همان‌طور که پیتروال در کتاب «شهرهای شاهکار در شهرنشینی» نشان می‌دهد شهر خلاق پدیده‌ای است که می‌تواند در هر دوره‌ای وجود داشته باشد. اما هیچ محیط شهری‌ای برای همیشه به صورت خلاق عمل نمی‌کند (Hospers,2003:11).

مدل مفهومی تحقیق



نمودار شماره ۱ مدل مفهومی تحقق شهر خلاق (ماخذ: نگارنده)

۱. میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌های شهر خلاق (سرمایه اجتماعی، نوآوری، کیفیت زندگی و سرمایه انسانی خلاق) در تحقق شهر خلاق در سطح محلات شهر تهران متفاوت است.

نحوه سنجش و تعریف مفهومی و عملیاتی مفاهیم و متغیرها

شهر خلاق

الف) تعریف مفهومی: "تئوری شهر خلاق که نخستین بار توسط ریچارد فلوریدا مطرح گردید، یکی از رویکردهای نوین در برنامه‌ریزی شهری است که به طور کلی بر بالا بردن کیفیت زندگی بشر به‌خصوص جذب و حفظ طبقه‌ای تأثیرگذار (که فلوریدا آنها را طبقه خلاق می‌نامد) تأکید دارد.

ب) تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر شهر خلاق از چهار بعد، سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی خلاق، نوآوری، کیفیت زندگی که سؤالات به‌صورت محقق ساخته است طراحی و سؤالات هر مؤلفه بر اساس طیف لیکرت به‌صورت پنج گزینه‌ای طراحی شده است.

در ارتباط با مفهوم‌سازی شهر خلاق گویه‌هایی برای سنجش هر یک از ابعاد ذکر شده در نظر گرفته شده‌اند. این گویه‌ها به‌صورت تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق در جدول جداگانه تنظیم شده است.

سرمایه اجتماعی

الف) تعریف مفهومی: "سرمایه اجتماعی به‌عنوان منبعی جهت تسهیل کنش جمعی تلقی می‌گردد و این منبع علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور عمومی اجتماعی - سیاسی (شناخت)، یعنی آگاهی‌ای که موجب علاقه‌مندی و دل‌نگرانی است، شامل اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم‌یافته و اعتماد نهادی - مدنی)، هنجارها و یا رفتارهای معامله متقابل (همیاری) که در درون شبکه‌های اجتماعی عمل می‌کنند و عناصر ساختاری شبکه‌ها و مشارکت است" (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۴).

ب) تعریف عملیاتی: در این تحقیق سرمایه اجتماعی معلول و گسترش دهنده سه مؤلفه مهم اجتماعی، ارتباطات شبکه‌ای و مشارکت اجتماعی است که وابستگی و ارتباط متقابل و محکمی با سرمایه فیزیکی، اقتصادی و انسانی دارد و موجب تسریع توسعه اقتصادی، فرهنگی و اطلاعاتی و رشد و بالندگی جامعه یاری می‌شود (موسوی و باقری کشکولی، ۱۳۹۱: ۱۱۲).

جدول ۲ ابعاد و مؤلفه‌ها و سطح سنجش سرمایه اجتماعی

مفهوم	گویه‌ها و عبارات
اعتماد اجتماعی	اگر احیاناً چند روز مسافرت بروید برای مراقبت از خانه خود تا چه اندازه می‌توانید روی کمک همسایگان حساب کنید
	خویشاوندان و فامیل تا چه اندازه با شما صداقت دارند
	تا چه اندازه مایلید که در مورد مشکلات خود با اقوام درد و دل کنید
	اگر کار شما جایی لنگ باشد تا چه اندازه به کمک دوستان و آشنایان امید دارید
	اگر کسی بخواهد کار خیری انجام دهد بهتر است که خیرش به خودی‌ها و آشنایان برسد تا غریبه‌ها
	مردم آنقدر تغییر عقیده می‌دهند که آدم واقعاً نمی‌داند به چه کسی اعتماد کند
	میزان اعتماد به شهرداری تهران
	میزان اعتماد به نیروی انتظامی
	میزان اعتماد به نمایندگان شورای شهر
	میزان اعتماد به نمایندگان مجلس
مشارکت اجتماعی	انجمن‌های امور خیریه
	انجمن‌ها و شوراهای محلی
	انجمن‌های و گروه‌های تخصصی همچون وکلا، هنرمندان و پزشکان
	انجمن‌ها و تشکل‌های سیاسی
	شرکت در راهپیمایی‌ها و مناسبت سیاسی و مذهبی
شبکه روابط اجتماعی	شرکت در انتخابات و رأی دادن به کاندیداها
	رفت و آمد خانوادگی با دوستان
	شرکت در مراسم مذهبی
	دید و بازدید در اعیاد ملی و مذهبی
	شرکت در جلسات حل مشکلات محله سکونت

عدم احساس تنهایی در جمع		
صحبت کردن با مردم در کوچه و خیابان		
تبادل نظر با همکاران در محل کار		
تبادل نظر با مردم در داخل وسایل نقلیه عمومی		
تبادل نظر درباره اخبار سیاسی و اقتصادی جامعه		
کمک گرفتن از دیگران درباره مشکلات فردی		

سرمایه انسانی خلاق

الف) **تعریف مفهومی:** "نظریه سرمایه خلاق فلوریدا معتقد است که افراد خلاق موجب قدرتمند شدن شهر و رشد اقتصادی ناحیه‌ای می‌شوند این مردمان مکان‌هایی را برای زندگی ترجیح می‌دهند که دارای ویژگی‌هایی نظیر خلاقیت و نوآوری، متنوع و تسامح باشد" (فلوریدا، ۲۰۰۴:۳۴).

ب) **تعریف عملیاتی:** سرمایه انسانی خلاق به‌عنوان یکی دیگر از شاخص‌های شهر خلاق است که از طریق سنجش متغیر سرمایه انسانی خلاق از چهار بعد، هنرمندان و فرهیختگان، تعداد دانشجویان، شاغلان دارای تحصیلات عالی، تراکم جمعیتی شده است.

جدول ۳ ابعاد و مؤلفه‌ها و سطح سنجش سرمایه انسانی خلاق

مفهوم	گویه‌ها و عبارات
سرمایه انسانی خلاق	فرهیختگان
	نخبگان علمی
	هنرمندان
	دانشجویان
	تعداد شاغلان دارای تحصیلات عالی
	تنوع‌پذیری (باز بودن محیط و پذیرا بودن مهاجرین برای تحصیلات عالی)

کیفیت زندگی

الف) **تعریف مفهومی:** کیفیت زندگی به‌مثابه رضایت فرد از زندگی و محیط پیرامون تعریف می‌کند که نیازها و خواسته‌ها، ترجیحات سبک زندگی و سایر عوامل ملموس و غیرملموس را که بر بهزیستی همه‌جانبه فرد تأثیر دارند در بر می‌گیرد (براتی و یزدانی

پناه شاه‌آبادی: ۱۳۹۰: ۳۴).

(ب) **تعریف عملیاتی:** در این تحقیق، کیفیت زندگی بر اساس پنج مؤلفه: (۱) کالبدی (شهر ۲) زیست‌محیطی (۳) اوقات فراغت (۴) وضعیت اقتصادی (۵) فرهنگ و گردشگری، مورد سنجش و بررسی قرار گرفته است.

جدول ۴ ابعاد و مؤلفه‌ها و سطح سنجش کیفیت زندگی

مفهوم	ابعاد	گویه‌ها و عبارات
کالبدی شهر		بهبود معماری و روشنایی ساختمان‌ها
		افزایش به‌کارگیری مصالح مقاوم در ساختمان‌ها
		افزایش تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی
		افزایش خانه‌های نوساز و بادوام و با کیفیت مناسب
		بهبود کیفی و کمی آب شرب
		بهبود دسترسی به وسایل حمل و نقل
		بهبود راه‌های ارتباطی
		رضایت از زیبایی ساختمان‌ها و خیابان‌ها در محله
		رضایت از فضای سبز (پارک‌ها و باغ‌های عمومی)
		زیست‌محیطی
بهبود مکان‌یابی واحدهای مسکونی		
بهبود استفاده از منابع		
ارتقاءهای جمع‌آوری و دفع زباله‌ها روش		
بهبود جایگاه‌های دفن زباله		
کاهش آلودگی هوا		
آلودگی صوتی در شهر		
وضعیت اقتصادی		ارتقاء رضایت شغلی
		ارتقاء امید به آینده شغلی
		ارتقاء رضایت از درآمد
		افزایش پس‌انداز
		ایجاد اشتغال برای ساکنان شهر
اوقات فراغت		به‌وجود آوردن انگیزه برای مطالعه
		میزان توجه به اوقات فراغت
		سطح رضایت اوقات فراغت

کیفیت زندگی

سطح رضایت شما از زمان کار و استراحت		فرهنگ و گردشگری
استفاده از امکانات ورزشی		
مسافرت داخلی و خارجی		
افزایش سرگرمی‌ها و کاهش بزهکاری اجتماعی		
سطح رضایت از خدمات و کیفیت خدمات جامعه		
حفاظت از مراکز تاریخی و گردشگری		
احیای سنت‌های محلی در بین ساکنان شهر		
بالا رفتن سطح آگاهی‌های فرهنگی ساکنان شهر		
بهبود امکانات بهداشتی - درمانی		
جلب مشارکت گروه‌های محلی در تصمیم‌گیری‌ها		
کمیت و کیفیت نشریات		
وجود انجمن‌های ادبی		
آموزشگاه‌های موسیقی		
وجود رستوران‌ها و کافی‌شاپ‌ها		

نوآوری

الف) تعریف مفهومی: "نوآوری عبارت است از تحولات دامنه‌دار و جهشی در فکر و اندیشه‌ی انسان، به‌طوری که حائز یک توانایی و یا راه‌حل و یا مفهوم نو باشد. خلاقیت یا نوآوری هر فرد در بستری مناسب با توجه به شرایط و امکانات شکوفا می‌گردد و عواملی چون فرهنگ آن منطقه، موقعیت جغرافیایی و تعامل افراد با یکدیگر، نقش بسزایی در نوآوری و خلاقیت جمعی را در برخواهد داشت" (یونسکو، ۲۰۰۷).

ب) تعریف عملیاتی در این تحقیق، نوآوری بر اساس پنج مؤلفه: (۱) محققان واحدهای تحقیق و توسعه (۲) اختراعات و ابداعات (۳) وجود تعداد پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری (۴) واحدهای تحقیق و توسعه (۵) تعداد فعالیت‌های تحقیق و توسعه، مورد سنجش و بررسی قرار گرفته است.

جدول ۵ ابعاد و مؤلفه‌ها و سطح سنجش نوآوری

مفهوم	گویه‌ها و عبارات
نوآوری	واحدهای تحقیق و توسعه
	محققان واحدهای تحقیق و توسعه

اختراعات و ابداعات	
وجود تعداد پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری	
وجود فعالیت‌های تحقیق و توسعه	
وجود خوشه‌های صنعتی	

روش تحقیق

پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام گرفته و نوع پژوهش کاربردی و توصیفی - تحلیلی است. بر این اساس جمعیت آماری آن را مناطق ۲۲ گانه شهر تهران تشکیل می‌دهند. در مطالعه حاضر داده‌ها از طریق پرسش‌نامه و مصاحبه و نظر کارشناسان و همچنین از طریق سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سالنامه‌های آماری، شهرداری‌ها، مراکز آموزش عالی، پارک‌های علم و فناوری، مراکز رشد و سازمان‌ها و نهادهای ذیربط جمع‌آوری شده است. داده‌های مربوط به شاخص‌های شهر خلاق به طور نمونه و محدود (۱۵۰) نفر از کارشناسان با استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه جمع‌آوری گردید و در تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت ارزیابی میزان خلاقیت، و در نهایت میزان برخورداری، از مدل تاپسیس و تحلیل شبکه ANP استفاده شده است. در مرحله دوم پرسش‌نامه اصلاح شده به ۱۵ نفر از افراد حائز شرایط جامعه آماری جهت تکمیل ارائه و همانند مرحله اول توضیحات لازم به آنها داده شد تا نظرات خود را در مورد ایرادات و ابهامات پرسش‌نامه نوشته و با پرسشگران در میان بگذارند و در ادامه با لحاظ کردن نقطه‌نظرات آنها و انجام اصلاحات لازم و نهایی، پرسش‌نامه نهایی شده و آماده تکثیر گردید. همچنان که داده‌های جدول زیر نشان می‌دهد برای تمام متغیرهای مورد سنجش، مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ شده و گویای این واقعیت است که سؤالات پرسش‌نامه از انسجام درونی مناسبی برخوردار هستند.

جدول ۶ ضریب آلفای کرونیخ مقیاس‌های تحقیق

ضریب آلفای کرونیخ		تعداد	متغیرهای پنهان		مفهوم	
مقیاس	خرده مقیاس		خرده مقیاس / خرده ابعاد	مقیاس / ابعاد		
۰/۸۲	۰/۸۷	۱۰	کالبدی شهر	کیفیت زندگی	نوآوری	
	۰/۷۲	۷	زیست‌محیطی			
	۰/۸۸	۵	وضعیت اقتصادی			
	۰/۶۷	۷	اوقات فراغت			
	۶۹۰	۱۰	فرهنگ و گردشگری			
۰/۸۱	۰/۸۱	۱۵	مشارکت اجتماعی	سرمایه اجتماعی		
	۰/۸۵	۸	اعتماد اجتماعی			
	۰/۷۷	۱۲	شبکه روابط اجتماعی و تعاون			
۰/۸۸	---	۶	واحدهای تحقیق و توسعه	نوآوری		سرمایه انسانی خلاق
			محققان واحدهای تحقیق و توسعه			
			اختراعات و ابداعات			
			وجود تعداد پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری			
			وجود فعالیت‌های تحقیق و توسعه			
وجود خوشه‌های صنعتی						
۰/۸۳	---	۶	فرهیختگان	سرمایه انسانی خلاق		
			نخبگان علمی			
			دانشجویان			
			تعدد شاغلان دارای تحصیلات عالی			
			هنرمندان			
			تنوع‌پذیری (باز بودن محیط و پذیرا بودن مهاجرین برای تحصیلات عالی)			

یافته‌های تحقیق

نتایج مدل ANP مبتنی بر بررسی معیارهای شهر خلاق در مناطق شهری تهران

شهر تهران با ۹۴ درمانگاه و بیمارستان، ۱۰۲ دانشگاه، ۷۴ هتل، ۱۲۹ فرهنگسرا، ۳۹۹۸ مرکز آموزشی که تعداد ۲۱۷۱ مرکز مربوط به مراکز آموزشی دولتی و ۱۸۲۷ مربوط به مراکز آموزشی به‌صورت غیرانتفاعی تا مقاطع متوسط و ... دارای ظرفیت بالقوه‌ای برای حرکت به‌سوی تحقق شهر خلاق است، کما آن که تعدادی از این مراکز

آموزشی ابتدایی، راهنمایی، و متوسطه، دارای سیستم‌های فناوری اطلاعات هستند که زمینه‌های خلاقیت را در بین دانش‌آموزان افزایش می‌دهند. در ارتباط با ایجاد معیارهای ایجاد خلاقیت و نوآوری در مناطق شهر تهران شاخص‌های مختلفی در نظر گرفته شده است. به گونه‌ای که با ایجاد ارتباط درون‌گروهی و برون‌گروهی بین عناصر و شاخص‌ها، تأثیرات هر یک از این عناصر در افزایش میزان خلاقیت در شهروندان مناطق مختلف تهران مشخص می‌شود. در این تحقیق معیارها در چهار خوشه شامل خوشه‌های نوآوری، سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی و کیفیت زندگی که هر یک از آنها در برگیرنده تعدادی عناصر تأثیرگذار هستند، قرار گرفته‌اند به گونه‌ای که علاوه بر ارتباط درون‌گروهی، در بین خوشه‌ها نیز وابستگی وجود دارد.

جدول ۷ ماتریس مقایسه زوجی و وزن خوشه‌ها

ردیف	متغیرها	نوآوری	سرمایه اجتماعی	سرمایه انسانی خلاق	کیفیت زندگی	وزن نسبی	وزن نهایی
۱	نوآوری	۱	۰.۴۱۸۱	۰.۲۷۰۷	۰.۲۹۲۵	۰.۶۷۵	۰.۲۶۵
۲	سرمایه اجتماعی	۰.۴۲۲۷	۱	۰.۴۱۸۱	۰.۴۲۲۷	۰.۴۸۷	۰.۱۷۸
۳	سرمایه انسانی خلاق	۰.۱۷۴۴	۰.۱۹۰۶	۱	۰.۱۸۴۹	۰.۵۹۴	۰.۱۹۶
۴	کیفیت زندگی	۰.۲۶۵۵	۰.۲۷۰۷	۰.۱۹۰۶	۱	۰.۴۶۷	۰.۱۶۹

همان‌طوری که در جدول (شماره ۸) مشاهده می‌شود، نتایج حاصل از مدل تحلیل شبکه نشان می‌دهد که شاخص نوآوری با میزان ضریب (۰.۲۶۵) در حرکت یک محله به سمت محله خلاق بیشترین تأثیر را در شهر تهران داراست. در میان شاخص‌های مورد بررسی شاخص‌های تعداد مراکز علم و فناوری، تعداد اختراعات با میزان ۰.۰۳۵ و ۰.۰۳۲ بیشترین تأثیرگذاری را در تحقق شهر خلاق تهران به ترتیب دارا هستند. در مرتبه دوم سرمایه‌های انسانی خلاق (۰.۱۹۶)، به‌ویژه تعداد نخبگان علمی در محلات شهر با میزان ۰.۱۹۳ و مهاجرین وارد شده برای تحصیلات عالی با میزان ۰.۱۲۷ بیشترین نقش را در تحقق محلات خلاق و بهبود مسائل شهری در مناطق شهر تهران دارند. در مرحله سوم، سرمایه اجتماعی با (۰.۱۷۸) در حرکت یک محله به سمت محله خلاق در

شهر تهران مؤثر است که از بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی و تعاون با میزان ۰.۱۱۳ بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق تهران دارد. در مرحله آخر، کیفیت زندگی با (۰.۱۶۹) نیز در حرکت یک محله به سمت محله خلاق در شهر تهران مؤثر است که از بین شاخص‌های کیفیت زندگی، وضعیت اقتصادی و اوقات فراغت به ترتیب با میزان ۰.۱۱۱ و ۰.۰۷۹ بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق تهران دارند.

جدول (شماره ۸) وزن نهایی معیارها و شاخص‌های تحقق شهر خلاق در مناطق شهر تهران

وزن متوسط	وزن نهایی	وزن خوشه‌ها	وزن عمومی	شاخص‌های تحقیق	معیارها
۰.۰۲۹	۰.۰۱۷	۰.۲۶۵	۰.۰۶۵	تعداد واحدهای تحقیق و توسعه	نوآوری
	۰.۰۲۹	۰.۲۶۵	۰.۱۱۱	تعداد بالای محققان	
	۰.۰۳۲	۰.۲۶۵	۰.۱۲۲	وجود تعدد اختراعات و ابداعات	
	۰.۰۳۵	۰.۲۶۵	۰.۱۳۱	تعداد پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری	
	۰.۰۳۰	۰.۲۶۵	۰.۱۱۵	وجود فعالیت‌های تحقیق و توسعه	
	۰.۰۳۱	۰.۲۶۵	۰.۱۱۸	تعداد خوشه‌های صنعتی	
۰.۰۱۴	۰.۰۱۴	۰.۱۷۸	۰.۰۸۱	مشارکت اجتماعی	سرمایه اجتماعی
	۰.۰۰۹	۰.۱۷۸	۰.۰۴۸	اعتماد اجتماعی	
	۰.۰۲۰	۰.۱۷۸	۰.۱۱۳	شبکه روابط اجتماعی و تعاون	
۰.۰۱۶	۰.۰۰۴	۰.۱۹۶	۰.۰۲۱	تعداد بالای فرهیختگان	سرمایه انسانی خلاق
	۰.۰۲۸	۰.۱۹۶	۰.۱۹۳	تعداد نخبگان علمی	
	۰.۰۰۵	۰.۱۹۶	۰.۰۲۳	تعداد بالای هنرمندان	
	۰.۰۲۲	۰.۱۹۶	۰.۱۱۴	تعداد بالای دانشجویان	
	۰.۰۰۳	۰.۱۹۶	۰.۰۱۷	تعدد شاغلان دارای تحصیلات عالی	
	۰.۰۲۵	۰.۱۹۶	۰.۱۲۷	تنوع‌پذیری (باز بودن محیط و پذیرا بودن مهاجران)	
۰.۰۱۲	۰.۰۰۶	۰.۱۶۹	۰.۰۳۳	فرهنگ و گردشگری	کیفیت زندگی
	۰.۰۱۳	۰.۱۶۹	۰.۰۷۹	اوقات فراغت	
	۰.۰۱۲	۰.۱۶۹	۰.۰۷۱	وضعیت زیست‌محیطی	
	۰.۰۱۹	۰.۱۶۹	۰.۱۱۱	وضعیت اقتصادی	
	۰.۰۱۰	۰.۱۶۹	۰.۰۶۰	وضعیت کالبدی	

جدول (شماره ۹) تعیین اثرات هر یک از مؤلفه‌های شهر خلاق در تحقق شهر خلاق در محلات

شهر تهران

وزن متوسط	وزن نهایی	وزن خوشه‌ها	وزن عمومی	معیارها
۰.۰۰۷۷	۰.۰۲۹	۰.۲۶۵	۰.۱۱۰	نوآوری
۰.۰۰۲۵	۰.۰۱۴	۰.۱۷۸	۰.۰۸۱	سرمایه اجتماعی
۰.۰۰۳۱	۰.۰۱۶	۰.۱۹۶	۰.۰۸۳	سرمایه انسانی خلاق
۰.۰۰۲۰	۰.۰۱۲	۰.۱۶۹	۰.۰۷۱	کیفیت زندگی

بر اساس نتایج مدل تحلیل شبکه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، معیار نوآوری بیشترین تأثیر با میزان (۰.۰۰۷۷) و سرمایه انسانی خلاق با میزان (۰.۰۰۳۱) در رتبه دوم و سرمایه اجتماعی با (میزان ۰.۰۰۲۵) در رتبه سوم و در نهایت کیفیت زندگی با میزان (۰.۰۰۲۰) کمترین تأثیر را در حرکت یک محله به سمت محله خلاق در شهر تهران دارد.

سطح‌بندی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل تاپسیس^۱

در پژوهش حاضر برای سطح‌بندی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران از مدل تاپسیس استفاده شده است. این مدل در سال ۱۹۹۲ توسط چن و هوانگ ارائه شده است با توجه به شاخص‌های مورد بررسی از طریق داده‌های ثانویه و پرسش‌نامه و محاسبه میزان تاپسیس میزان برخورداری مناطق ۲۲ گانه شهر تهران طبق جدول شماره ۱۰ به دست آمد:

1 . TOPSIS

جدول ۱۰ رتبه‌بندی محلات شهر تهران به لحاظ میزان خلاقیت و تحقق محلات خلاق

رتبه	نام مناطق	ضریب اولویت (رتبه)	میانگین ضریب اولویت	میزان برخورداری
۱	منطقه ۴	۰.۷۳۵	۰.۶۹۵	برخوردار
۲	منطقه ۵	۰.۷۱۴		
۳	منطقه ۶	۰.۷۱۴		
۴	منطقه ۲	۰.۶۸۱		
۵	منطقه ۲۲	۰.۶۳۱		
۶	منطقه ۱	۰.۴۸۷	۰.۴۰۴	نیمه برخوردار (متوسط)
۷	منطقه ۱۴	۰.۴۷۳		
۸	منطقه ۱۵	۰.۴۷۳		
۹	منطقه ۸	۰.۴۲۱		
۱۰	منطقه ۳	۰.۴۰۳		
۱۱	منطقه ۱۲	۰.۳۹۷		
۱۲	منطقه ۱۱	۰.۳۹۷		
۱۳	منطقه ۱۰	۰.۳۴۵		
۱۴	منطقه ۲۱	۰.۳۲۱		
۱۵	منطقه ۲۰	۰.۳۲۱		
۱۶	منطقه ۷	۰.۲۸۷	۰.۲۲۳	فرو برخوردار (محروم)
۱۷	منطقه ۱۸	۰.۲۷۴		
۱۸	منطقه ۱۶	۰.۲۵۳		
۱۹	منطقه ۱۳	۰.۲۳۱		
۲۰	منطقه ۱۹	۰.۲۰۶		
۲۱	منطقه ۱۷	۰.۱۸۹		
۲۲	منطقه ۹	۰.۱۲۲		

بر طبق جدول فوق و متغیرهای انتخابی رتبه ۱ را از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق منطقه ۴ تهران با میانگین ۰.۷۳۵ به دست آورد. منطقه ۵ و ۶ تهران رتبه ۲ با میانگین ۰.۷۱۴ و رتبه ۳ با میانگین ۰.۶۸۱ را منطقه ۲ تهران به دست آورد و همچنین منطقه ۲۲ رتبه ۴ با میانگین ۰.۶۳۱، منطقه ۱ رتبه ۵ با میانگین ۰.۴۸۷، منطقه ۱۴ و ۱۵ رتبه ۶ با میانگین ۰.۴۷۳، منطقه ۸ رتبه ۷ با میانگین ۰.۴۲۱، منطقه ۳ رتبه ۸ با میانگین ۰.۴۰۳،

و... و آخرین رتبه را منطقه ۹ با رتبه ۲۲ و با میانگین ۰.۱۲۲ را کسب نموده است. برای شناخت بهتر مناطق از لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق و تعیین اولویت با عنایت به نتایج به دست آمده از مدل تاپسیس مناطق در سه سطح برخورداری، نیمه برخورداری (متوسط)، فرو برخورداری (محروم) مورد سنجش قرار گرفت که نتایج به دست آمده به شرح زیر است:

- مناطق ۴، ۵، ۶، ۲ با میانگین ضریب اولویت ۰.۶۹۵ سطح اول یعنی سطح برخورداری را به خود اختصاص دادند.

-مناطق ۱، ۱۴، ۱۵، ۸، ۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۲۱، ۲۰ با میانگین ضریب اولویت ۰.۴۰۴ سطح دوم؛ یعنی متوسط (نیمه برخورداری) را کسب کردند.

-مناطق ۷، ۱۸، ۱۶، ۱۳، ۱۹، ۱۷، ۹ با میانگین ضریب اولویت ۰.۲۲۳ در سطح سوم (محروم از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق) قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری

شهر خلاق و نوآور از جمله مباحث جدید در حوزه مطالعات شهری است که توسط، جغرافی‌دانان، اقتصاددانان و جامعه‌شناسان در رسیدن به جامعه دانایی و توسعه دانایی محور مورد توجه بوده است.

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده در این پژوهش، وضعیت سطح‌بندی و رتبه‌بندی شاخص‌ها شهر خلاق نشان می‌دهد که منطقه ۴ تهران با میانگین ۰.۷۳۵ رتبه ۱ را از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق به دست آورده است. منطقه ۵ و ۶ تهران رتبه ۲ با میانگین ۰.۷۱۴ و رتبه ۳ با میانگین ۰.۶۸۱ را منطقه ۲ تهران به دست آورد و همچنین منطقه ۲۲ رتبه ۴ با میانگین ۰.۶۳۱، منطقه ۱ رتبه ۵ با میانگین ۰.۴۸۷، منطقه ۱۴ و ۱۵ رتبه ۶ با میانگین ۰.۴۷۳، منطقه ۸ رتبه ۷ با میانگین ۰.۴۲۱، منطقه ۳ رتبه ۸ با میانگین ۰.۴۰۳، و... و آخرین رتبه را منطقه ۹ با رتبه ۲۲ و با میانگین ۰.۱۲۲ را کسب نموده است. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که منطقه ۴ در شاخص‌های مورد مطالعه در بالاترین سطح از نظر میزان خلاقیت و منطقه ۹ در پایین‌ترین سطح از نظر خلاقیت قرار

دارند و با توجه به وجود خلاقیت‌های موجود در هر منطقه می‌توان با سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت همه‌ی مناطق را به یک میزان و با حرکت یکسان توزیع عادلانه‌ی خدمات و امکانات جهت تحقق شهر خلاق حرکت کنند.

برای شناخت بهتر مناطق از لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق و تعیین اولویت با توجه به نتایج به دست آمده از مدل تاپسیس، مناطق در سه سطح برخوردار، نیمه برخوردار (متوسط)، فرو برخوردار (محروم) مورد سنجش قرار گرفت که نتایج به دست آمده به شرح زیر است: مناطق ۴، ۵، ۶، ۲، ۲۲ با میانگین ضریب اولویت ۰.۶۹۵ سطح اول یعنی سطح برخوردار از میزان تحقق‌پذیری شهر خلاق را به خود اختصاص دادند. مناطق ۱، ۱۴، ۱۵، ۸، ۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۲۱، ۲۰ با میانگین ضریب اولویت ۰.۴۰۴ سطح دوم؛ یعنی متوسط (نیمه برخوردار) را کسب کردند. مناطق ۷، ۱۸، ۱۶، ۱۳، ۱۹، ۱۷، ۹ با میانگین ضریب اولویت ۰.۲۲۳ در سطح سوم (محروم از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق) قرار گرفتند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، از یک طرف، با افزایش و بهبود شاخص‌های شهر خلاق می‌توان، به سمت تحقق شهر خلاق حرکت کرد و از طرف دیگر میزان شاخص‌های تأثیرگذار در حرکت به سمت شهر خلاق بسیار متفاوت بوده است. به‌گونه‌ای که بر اساس نتایج به دست آمده از مدل تحلیل شبکه، شاخص نوآوری با میزان (۰.۲۶۵) بیشترین تأثیر را در حرکت یک محله به سمت محله‌ی خلاق در شهر تهران داراست. در این میان شاخص‌های تعداد مراکز علم و فناوری، تعداد اختراعات به ترتیب با میزان ۰.۰۳۵ و ۰.۰۳۲ بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق تهران دارند. در مرتبه‌ی دوم سرمایه‌های انسانی خلاق (۰.۱۹۶)، به‌ویژه تعداد نخبگان علمی در محلات شهر با میزان ۰.۱۹۳ و مهاجران وارد شده برای تحصیلات عالی با میزان ۰.۱۲۷ بیشترین نقش را در تحقق محلات خلاق و بهبود مسائل شهری در مناطق شهر تهران دارند. در مرحله‌ی سوم، سرمایه‌ی اجتماعی با (۰.۱۷۸) در حرکت یک محله به سمت محله‌ی خلاق در شهر تهران مؤثر است که از بین شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی، شبکه‌ی روابط اجتماعی و تعاون با میزان ۰.۱۱۳ بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق تهران دارد. در مرحله‌ی آخر، کیفیت زندگی با (۰.۱۶۹) نیز در حرکت یک محله به سمت محله‌ی خلاق در شهر تهران

مؤثر است که از بین شاخص‌های کیفیت زندگی، وضعیت اقتصادی و اوقات فراغت به ترتیب با میزان ۰.۱۱۱ و ۰.۷۹ بیشترین نقش را در تحقق شهر خلاق تهران دارند. بنابراین، شاخص نوآوری و سرمایه انسانی خلاق، به مراتب بیشترین تأثیر را در حرکت مناطق به سمت مناطق خلاق در شهر تهران را داشته است. در میان شاخص‌های تأثیرگذار در حرکت به سمت شهر خلاق، شاخص‌های کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی به ترتیب کمترین نقش و تأثیرگذاری را در تحقق شهر خلاق تهران دارا هستند.

پیشنهادات کاربردی:

۱- توسعه فعالیت‌های خلاقانه و فرهنگی در شهر تهران به ویژه مناطق در سطح فرو برخوردار (محروم) که از لحاظ شاخص‌های خلاقیت شهری در وضعیت بدی قرار دارند.

۲- تشکیل انجمن نخبگان و اتاق‌های فکر نخبگان مدیریت شهری، در شهر تهران برای پر کردن خلأ موجود در نظام تصمیم‌گیری و کمک به نیروهای مدیریتی تا بتوانند با کمک فکری به مدیران شهری در برنامه‌های اجرایی و پژوهشی پلی بین اجرای مطلوب پروژه‌های شهری و دانش حاصل کرده و با پشتیبانی فکری و مشاوره‌ای و با نفس پررنگ ایده‌های نخبگان جامعه، حل مشکلات را به عهده بگیرند، به گونه‌ای که این مراکز با خلق افکار و ایده‌های فرو برخوردار (محروم نو و پرورش و ارائه آن به مدیران با ارتباط با دانشگاه و مراکز تحقیقاتی و پژوهشی در بهره‌برداری از فرصت‌های جدید و ایجاد منابع بیشتر برای هر یک از مناطق شهر تهران گام بردارند. شهر تهران با تأکید

۳- تأکید بر سرمایه‌گذاری بیشتر در مراکز آموزش عالی در محلات سطح پایین و همچنین توزیع عادلانه خدمات و امکانات علمی و فناوری برای ایجاد هماهنگی در توسعه و حرکت به سمت تحقق شهر خلاق.

۴- گسترش مراکز آموزش‌های آزاد علمی و همچنین توسعه دفاتر کارآفرینی برای توسعه جامعه دانایی در کل محلات شهر تهران.

۵- بهبود وضعیت اقتصادی ساکنین محلات با استفاده از گسترش دفاتر کارآفرینی شهری و پرورش متخصصان رشته‌های مختلف.

- ۶- تقویت نهادها، تشکل‌ها و گروه‌های مدنی جهت افزایش سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر.
- ۷- ایجاد فضایی برای مشارکت بیشتر شهروندان در شهر تهران.
- ۸- ایجاد همگرایی بین متخصصان جامعه در رشته‌هایی جهت مدیریت مطلوب شهر خلاق.
- ۹- بالا بردن میزان آموزش‌های الکترونیک جهت دانایی محور توسعه دانایی در شهر خلاق.
- ۱۰- بهبود شرایط درمانی و ایجاد بیمارستان جهت افزایش کیفیت زندگی و بالا بردن سطح تحمل شهر خلاق.
- ۱۱- حمایت از هنرمندان و افراد خلاق به‌ویژه جوانان جهت تبدیل شهر به یک مکان جذاب.

فهرست منابع

- ابراهیمی، مه‌ران. (۱۳۸۷). نشست شهر خلاق؛ مفاهیم، سیاست‌ها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری شهر تهران، فرهنگسرای نیاوران، تهران.
- ربانی خوراسگانی، علی، رسول، ربانی، مهدی، ادیبی سده و احمد مؤذنی. (۱۳۹۰). بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر اصفهان)، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۲۱، سال نهم.
- رحیمی، محمد و مردعلی، محسن و داه‌ها، الهام و فلاح‌زاده، عبدالرسول. (۱۳۹۲). شهر خلاق (مبانی نظری و شاخص‌ها)، نشریه دانش شهر، شماره ۱۹۶، صص ۳۸-۹.
- رفعیان، محسن. (۱۳۸۹). درآمدی بر مناطق و شهرهای خلاق، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۱۰۰، صص ۱۵-۱۲.
- سیف‌الدینی، فرانک، میره، محمد، پورشیخانی، زهرا. (۱۳۸۶). جغرافیا، شهر و برنامه‌ریزی شهری در انقلاب، بستر جهانی شدن، نشریه مسکن و شماره ۱۱۰. صفحه ۱۰.
- ضرابی، اصغر، موسوی، میرنجف و باقری کشکولی، علی. (۱۳۹۳). بررسی میزان تحقق‌پذیری

شهر خلاق (مقایسه تطبیقی بین شاخص‌های توسعه پایدار شهری و معیارهای ایجاد شهر خلاق، نمونه مورد مطالعه: شهرهای استان یزد)، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، دوره اول، شماره یک، صص ۱۱-۱۷.

فلوریدا، ریچارد. (۱۳۹۰). شهرها و طبقه خلاق، ترجمه ابراهیم انصاری و محمد اسماعیل انصاری، انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول.

قربانی، رسول، حسین‌آبادی، سعید و طورانی، علی. (۱۳۹۲). شهرهای خلاق، رویکردی فرهنگی در توسعه شهری، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم، شماره یازدهم، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۸-۱.

لندری، چارلز. (۱۳۹۴). شهر خلاق، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، نشر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول.

مختاری ملک‌آبادی، رضا، سقایی محسن و ایمانی، فاطمه. (۱۳۹۳). سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره شانزدهم، بهار ۱۳۹۳، صص ۱۲۰-۱۰۵.

موسوی، میرنجف. (۱۳۹۳). رتبه‌بندی محلات شهر سردشت از نظر حرکت به سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق، جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، شماره ۱۰، بهار ۱۳۹۳، صص ۳۸-۱۹.

موسوی، میرنجف، شگری، پری و جهانی، سیاوش. (۱۳۹۳). ارزیابی میزان تحقق‌پذیری مؤلفه‌های شهر خلاق، نمونه موردی شهر بناب، اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران، مؤسسه ایرانیان، انجمن معماری ایران، سال ۱۳۹۳.

یزدان‌پناه شاه‌آبادی، محمدرضا و براتی، ناصر. (۱۳۹۰). "بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)، جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره اول، صص ۴۹-۲۵.

AuthentiCity . (2008) . "Creative City Planning Framework A Supporting Document to the Agenda for Prosperity: Prospectus for a Great City" Prepared for the City of Toronto. .2008 .p21

- Coletta, C.(2008) .Fostering the Creative City.CEOS for cities. August 2008.p4
- Florida, Richard(2005)cities and creative class, Routledge, New York-London.
- FloridaVRichard(2004) ,The Rise of the Creative Class:And How It's Transforming Workeisure, Community and Everday Life (Paperback) ,Basic Books,New York.
- Hospers ,G – J .(2003).” creative cities: breeding places in the knowledge economy “Technology & Policy / fall 2003. 19
- Musterd, S.(2010).The Creative Cultural Knowledge City,Some Conditions. Paper presented at the University of Kaiserlautern, 2002.p2
- Sasaki, M. (2010) "Urban regeneration through creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study," *Cities*, 27, S3–S9.
- Sasaki,masyuki,(2008):Developing creative cities through networking, mar3-15.
- Scott.Alleu.j,creative cities (2006) conceptual ,issues. And policy Questions, university of California, losangels, Technology, the Netherlands.
- Simeti ,M.(2006).The creative city: moving from ideas to planning practice. Massachusetts Institute of Technology.p13